

JÁN ROZNER

SEDEM DNÍ
DO POHREBU

MARENČIN PT

Zora Jesenská zomrela 21. 12. 1972 v Bratislave, pochovaná bola o týždeň neskôr, 28. 12. 1972, v Martine. To, ako prežíval tých sedem dní jej manžel, je obsahom rozprávania autora knihy.

Ján Rozner

**Sedem dní
do pohrebu**

Albert Marenčin Vydavateľstvo PT

*Kniha vyšla s podporou
Ministerstva kultúry SR*

S FINANČNOU PODPOROU
MINISTERSTVA KULTÚRY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

© Ján Rozner, 1974 – 1986
© Marenčin PT, spol. s r. o., 2010
Jelenia 6, 811 05 Bratislava
marencin@marencin.sk www.marencin.sk
Prologue © Vladimír Petřík, 2010
Epilogue © Zora Jesenská, 1962
Cover © Mikina Dimunová, 2010
Design © Katarína Marenčinová, 2010
Foto © z rodinného archívu autora, Fedor Jesenský, Zora Jesenská,
Martin Marenčin
Jazyková úprava Dana Hučková, 2010
230. publikácia, 2. vydanie

ISBN 978-80-8114-070-9

Smrť evokujúca život

Jána Roznera (1922 – 2006) si na Slovensku pamätá už len málo ľudí. Tí starší z kultúrnych kruhov, ktorí s ním spolupracovali alebo sa s ním priatelili. Bratislavský rodák, aktívny novinár a publicista, literárny, divadelný a filmový kritik, prekladateľ, dramaturg, vedecký pracovník Ústavu slovenskej literatúry SAV, sa roku 1977 vysťahoval do Nemecka a stratila sa po ňom stopa. Vtedajší normalizačný režim, ktorý mu povolil vysťahovanie, sa ho vlastne zámerne zbavil, pretože sa stal preň nežiaducim živlom. Zakotvil v Mníchove, po roku 1989 síce navštívil Slovensko, ale nevrátil sa natrvalo. V Mníchove pred pár rokmi aj zomrel.

Po skončení druhej svetovej vojny a obnovení Československej republiky sa stal novinárom. Pracoval v *Národnej obrode* a *Pravde*. Okruh jeho publicistických záujmov bol široký, siahal od zahraničnej politiky až po literatúru a divadlo. Napokon prevážili uňho kultúrne sklony. Po roku 1948 patrila medzi zásadných marxistických kritikov. Hoci nikdy nevstúpil do komunistickej strany, bol presvedčený, že zmeny, ktoré v spoločnosti nastali, sú v podstate správne, a preto ich v kultúre podporoval. Postupne vytriezvel a mal kritický vzťah k mnohým komunistickým praktikám. Ako literárny kritik sa zúčastňoval na diskusiách a polemických stretnutiach s vyhraneným názorom. Tieto aktivity zasiahli aj do jeho osobného života. V diskusiách o preklade

Šolochovovho románu *Tichý Don* sa spoznal s prekladateľkou Zorou Jesenskou a z tohto sprvu polemického kontaktu vznikol trvalejší vzájomný vzťah a potom i manželstvo. Zora Jesenská (1909 – 1972), významná slovenská prekladateľka (predovšetkým ruskej literatúry), bola zároveň bojovnou publicistkou a literárnou kritičkou. Ako šéfredaktorka *Živeny* (1939 – 1949) urobila z tohto časopisu, ktorý sa predtým obmedzoval na „ženské“ aktivity, významný literárny orgán. Ako autorka zásadných článkov a recenzií spoluurčovala jeho profil. Aj po roku 1948 sa aktívne zapájala do literárnokritických aktivít. Bojovne polemicky vystúpila na viacerých fórach (zúčastnila sa diskusie okolo Karvašovho románu *Pokolenie v útoku*, kde zaujala vyhranene kladné stanovisko), aktívna bola aj pri rehabilitáciách „buržoáznych nacionalistov“ a v tzv. obrodnom procese. Po okupácii roku 1968 bola účastníčkou protestných demonštrácií a vydala svedectvo o tom, ako sa dostala do potýčiek s policajtní. Husákov normalizačný režim sa jej pomstil, zakázal jej publikovať, vyradil z knižníc všetky jej preklady a vytisol ju na okraj spoločnosti. Keď roku 1972 zomrela na leukémiu, jej pohreb pokladal režim za provokáciu. Od jej smrti a pohrebu, v časovom úseku siedmich dní, sa odvíja prítomný Roznerov text.

Tieto dve udalosti tvoria dramatický rámec rozprávania. Zároveň sú impulzom prúdu spomienok. Časti rukopisu týkajúce sa smrti a pohrebu majú dokumentárny charakter. Osoby, ktoré tu vystupujú, sa pomenúvajú občianskymi menami, to, čo sa udialo, je zaznamenané vecne, deň po dni. Všetko toto posúva text k samej realite. Udalosti sú však zároveň katalyzátorom správania sa všetkých zúčastnených. Aj tento proces je zachytený so snahou o presnosť. Kým smrť manželky bola pre Roznera šokom, osobnou tragédiou, jej pohreb bol ukážkou absurdity vtedajšieho režimu. Režim, ktorý ju „vymazal“ zo slovenskej kultúry, sa cítil ohrozený verejným pohrebným aktom a robil všetko, aby tento akt neprerástol do protirežimovej demonštrácie. Roku 1972 (rok pohrebu) sa totalitná moc po okupácii ešte len upevňovala, spoločenské vedomie, najmä v kultúrnych kruhoch, ešte žilo spomienkami na pokus o demokratizáciu z konca 60. rokov. Aktívne sa na ňom zúčastňovala Zora Jesenská spolu s manželom Jánom Roznerom, ktorý pre tieto aktivity musel zo svojho posledného pracoviska, Ústavu slovenskej literatúry, odísť. Postihli ho tie isté

opatrenia ako manželku Zoru: zákaz publikovania, vyradenie jeho diel z pultov kníhkupectiev a z knižníc, vrátane prekladov (prekladal spoločne s Jesenskou W. Shakespeara a iných). Preto tie absurdné zákazy týkajúce sa pohrebu, pohrebných rečí a pohrebných hostí. Napokon, napriek zvoli režimu pohreb Zory Jesenskej čosi demonštroval, bol fiaskom politickej moci a jej hanebné správanie sa bolo verejne odsúdeným tajomstvom.

Smrť a okolnosti pohrebu boli – ako sme spomenuli – spúšťacím mechanizmom autorových spomienok, osobných i nadosobných. Rozner opisuje históriu ich vzťahu, vyvoláva si sériu momentov spolužitia, kladie si otázku, aká vlastne Zora Jesenská bola, vžíva sa do jej postavenia i názorov, napokon hľadá v tých spomienkach aj sám seba. Spomínanie rozširuje na celý svoj život, na rodinu, priateľov, kolegov, známych, na celý kultúrny a spoločenský kontext. Cez návrat do detstva a mladosti, cez vzťah k matke, pokúsil sa o sebacharakteristiku. Pokladal sa za človeka nevybojného, skôr samotárskeho, človeka, ktorý si nevedel nájsť bezprostredný vzťah k iným ľuďom a posmeľoval sa alkoholom. Myslím, že treba oceniť autorovu otvorenosť týmto smerom, pretože tá mu umožnila hovoriť otvorene aj o druhých. Za tri desaťročia pôsobenia v kultúrnej sfére poznal desiatky ľudí, redaktorov, spisovateľov, novinárov. O mnohých hovorí aj tu, vecne a vždy konkrétne, bez pokusov o akékoľvek zovšeobecňovanie, ale vždy s dôrazom na áno a nie. Týka sa to aj jeho vzťahu k politickým a spoločenským javom, udalostiam, ako ich zažíval a prežíval v prudko sa meniacej povojnovej realite. Sám bol jej spolutvorcom i oponentom. V týchto častiach Roznerove spomienky prekračujú osobný rámec a stávajú sa svedectvom o dobe, jej spoločnosti, jej kultúry. Ide o svedectvo vnímavého a zvažujúceho človeka. Je to zrkadlo nastavené do doby, ale zrkadlo, ktorého súčasťou je on sám, jeho videnie a interpretácia sveta. Všetky spomienky sú podfarbené subjektom a v tom je ich hodnota. Majú ešte jednu vlastnosť. Odvíjajú sa v pamäti, ktorá už nie je spoľahlivá a občas si vymýšľa. V záverečnej časti textu upozornil na to aj autor. Nech je ako chce, sú vždy kamienkom do stavby, ktorá pre nás predstavuje minulosť. Roznerove spomínanie nezakrýva, ale odhaľuje, je vedené snahou presne popísať prežívané a reflektované a tá snaha o presnosť je zakomponovaná už v jazyku.

Roznerov opus je žánrovo viacznačný. Má prvky dokumentu, pamäťového segmentu, spomienkovej prózy, románovej kompozície. V rozprávaní autor použil tretiu osobu singuláru, čo posilnilo objektivitu textu a oslabilo jeho prvoplánovú autobiografickosť. Autor je epickým subjektom a dianie inklinuje k prozaickému spracovaniu. Žánrová mnohoznačnosť či neurčitosť v ničom neoslabuje silu vypovedaného. Tá vyplynula z mocného tvorivého rozmachu, presvedčivého autorského gesta. Ak hovoríme o pôsobivosti diela, musíme začať od motivácie. Toto dielo vzniklo zo silného emocionálneho popudu. Je to správa, ktorá nesie v sebe osobnú zainteresovanosť, prezentuje autorov bytostný záujem, čo jej dodáva punc autenticity. Všetko, čo Ján Rozner dovtedy napísal a publikoval, sa radí do kultúrnej publicistiky a literárnej či divadelnej a filmovej kritiky. Bolo to písané o iných a o inom. Pravda, k prozaickej tvorbe inklinoval už dávnejšie, po roku 1989 publikoval v *Slovenských pohľadoch* niekoľko prozaických textov (*Prvá noc po fronte*, *Žena strojníka Československej Dunajplavby* a iné). Aj tam je dobre rozpoznateľný tvorivý moment, no tu sa vzopäl k skutočnej tvorbe. Tá predstavuje suverénny tvar. Treba len ľutovať, že sa naň neodhodlal už dávnejšie.

Vladimír Petrík

Večer

Vrátil sa domov okolo siedmej, o niečo neskôr ako v posledné dni, hlavu mal prázdnu z napätej pozornosti, ktorú musel vynakladať posledné hodiny, bol aj hladný a z toho všetkého podráždene zlostný. Rozhodol sa, že si teraz nezačne krájať chleby, natierať ich maslom a syrom a potom ich pomaly prežúvať, pchal ich do seba na raňajky a na večeru už aspoň druhý týždeň. Keď bol naposledy v samoobsluže, kúpil si nejakú mäsovú konzervu, podľa návodu stačilo dať ju neotvorenú na päť či desať minút do vriacej vody.

Postavil na plynový šporák kastról s vodou. Prichystal si tanier a príbor, a z tašky, ktorú doniesol so sebou, vybral prázdne fľaše od minerálky a ovocnej šťavy a dve hrubé knihy. Knihy vráti zajtra do knižnice a vyberie nejaké dve iné. Fľaše odložil do kúta kuchyne, knihy odniesol do izby, a keď sa vrátil do kuchyne, voda v kastróle už sipela, vložil do nej mäsovú konzervu a až teraz si spomenul, že si neprečítal, či má byť vo vode päť, alebo desať minút. Ale už ju nevybral. Sadol si na lavicu v kuchynskom jedálenskom kúte, a keď sa mu zdalo, že čakal už dosť dlho, vypol plyn, rýchlo vybral konzervu z horúcej vody, otvoril ju, polovicu z nej vyklopil na tanier a odkrojil si kus chleba, hoci medzi mäsom v omáčke nechutnej farby videl aj nadrobno nakrájané zemiaky.

Mäso z konzervy bolo vlašné, malo odporne mazľavú chuť ako technická guma, ale aj to patrilo k veci, k tomu všetkému, čo sa proti nemu sprisahalo.

V poslednom čase hovorieval sám k sebe – hoci len krátkymi vetami, nadávkami (na seba), otázkami (a čo iné som mal urobiť?), ktorými obyčajne uzavrel nejakú etapu svojich reminiscencií. Aj teraz pocítil potrebu vyjadriť nahlas, stručne a výrazne svoju zlosť na odpornú chuť konzervy, a tak po každom hlte hlasno a obžalobne vykrikol na stenu oproti sebe:

„Zasraná konzerva!“ – „Pojebaný život!“

Tým vykrikovaním sa trochu utíšil a uvedomil si aj smiešnosť svojho nadávania, a ešte vo výrazoch, aké vlastne nikdy v reči nepoužíval. Ale takto sa aspoň mohol požalovať niekomu neviditeľnému. Dobre vedel, že tá odporná konzerva nebola na vine, mohol ju z taniera vyliat do záchodu a namiesto nej si natrieť na chlieb nejaké syry z chladničky, ale lahodilo mu nadávať tomu ostatnému, čo nemohol vyliat

do záchodu, a tak teraz zakaždým, keď prehltol žuvanec odpornej konzervy, už pokojne – akoby prišiel na nemeniteľnú podstatu veci – a oveľa tichšie sám sebe si znova a znova potvrdzoval:

„Zasraná konzerva!” – „Pojebaný život!”

Opakovaním jeho nadávanie vybledlo na prostoduchú detinskú hru, už si pritom ani nič nemyslel, keď vtom počul zacengať telefón.

Najprv ostal chvíľu sedieť, nechcel počuť, čo mu možno v telefóne niekto povie. Ale veď to môže byť aj niečo iné, prebleskli mu hlavou mená troch-štyroch známych, ale keď už išiel do obývačky k telefónu, zase si pomyslel, že teraz je to tu, neodvolateľne či nekonečne.

Prešiel obývačkou, zdvihol telefón a povedal haló. Hlas z telefónu sa spýtal, kto hovorí, tak sa predstavil. Hlas povedal svoje meno „doktor Marton” – blyslo mu hlavou, že to meno kedysi počul možno aj častejšie, mal dojem, že je to urológ, a zapochyboval, či teraz naozaj počuje, čo očakával, ale hlas v telefóne už začal vysvetľovať: „Volám z onkologickej kliniky, mám tu dnes večer náhodou nočnú službu,” tak už si bol celkom istý, že bude nasledovať, čo očakával.

Vlastne vôbec to neočakával, len neurčite občas myslel na to, že ho raz odtiaľ zavolajú, pozajtra, o týždeň, o dva týždne. Len teraz to nečakal.

Ale hlas v telefóne nepokračoval oznámením, ktorého sa ľakal, obšiahle mu vykladal, že jeho meno nenašiel v telefónnom zozname, preto volal aspoň troch svojich známych, o ktorých predpokladal, že ho poznajú a budú vedieť jeho číslo, ale ani jeden z nich ho nevedel, až sa rozpomenul ešte na niekoho a od toho ho dostal. Preto volá až teraz.

Hlas na druhom konci telefónu sa odmlčal, preto on, len aby niečo povedal, vysvetlil: „Áno, moje meno nie je v telefónnom zozname.” Nato doktor prešiel k podstate veci: „Ide totiž o to, že stav vašej ženy sa zhoršil. Nastala kritická situácia.”

Povedal znova iba „áno”, ako keby chcel doktora vyzvať, aby hovoril ďalej, ten však zase odbočil: „Iste sa pamätáte, že sme vám hneď pred jej prijatím povedali, že sa niečo také nedá vylúčiť... že s tým musíte rátať.”

Aké „my”, nazlostene mu mihlo myslou, povedal mu to vtedy šéflekár a nikto iný pri tom nebol. Ale nahlas zase len prisvedčil „áno” a doktor teraz konečne, ako sa mu zdalo, prešiel k tomu, prečo ho zavolať: „Preto by bolo dobre, keby ste sem hneď prišli.”

Zase povedal automaticky „áno, prídem hneď” a doktor ešte dodal: „Bolo by dobre, keby ste niekoho vzali so sebou.”

Nechápal, prečo by mal niekoho brať so sebou, keď sa zhoršil stav jeho ženy, povedal však zase svoje „áno”, ale teraz hlas na druhom konci telefónu rýchlo pokračoval, ako niekto, kto v rozhovore mimovoľne zabudol ešte niečo dôležité: „Musíte ovšem rátať s tým, že vaša žena je už mŕtva.”

Teraz mu hlas na druhom konci linky iste už nemal ďalej čo oznámiť, a tak zopakoval, „áno, prídem hneď” a položil slúchadlo.

Chvíľu ostal nehybne stáť pri telefóne, akoby tú poslednú vetu musel najprv prežúť a prehltnúť ako ďalší žuvanec z tej odpornej konzervy. Ale ešte ju neprehltol. Sústredil sa na niečo, čo s obsahom telefonátu nijako nesúviselo. Ako lektor či dramaturg, ktorý opravuje cudzie texty, zrekapituloval si posledné lekárove vety, ako keby ich čítal pred sebou v rukopise. Čo je to za nelogickosť, najprv mu hovorí o kritickkej situácii, ktorá nastala, a potom skončí tým, že kritická situácia už pominula. A to jeho „musíte ovšem rátať s tým...” Ovšem! Nerušilo ho, že je to nespisovné slovo, vadilo mu, že v tejto vete bolo úplne nezmyselné. Veď ten doktor nechcel povedať „samozrejme”, prečo by to malo byť samozrejmé, chcel povedať „prirodzene”, v zmysle „ale”, „ale musíte rátať s tým...”, to by malo štylistickú logiku.

Keď dokončil túto korektúru, šiel späť do kuchyne, pomaly a opatrne, ako keby niesol so sebou nejaké tajomstvo. V kuchyni si zase sadol na lavicu, musel si niečo rozvážiť a až o chvíľu prišiel na to, že na nič nemyslí, má jednoducho prísť do nemocnice a niekoho vziať so sebou. Vstal teda, vzal zo stola tanier, aby mu konzerva nerozvoniavala v kuchyni, vylial nedojedený zvyšok do záchodu, spláchol vodu, všetko odpratál a znova si sadol na kuchynskú lavicu, akoby si teraz musel ešte chvíľu oddýchnuť, skôr než odíde.

Sedel s vpadnutými plecami, ruky zložené v lone. Už nebude musieť... áno, všeličo nebude musieť... myslieť na to, akú ju uvidí v nemocnici a čo jej povie... ani myslieť na to, na čo myslel posledné dva týždne toľko ráz, či sa ešte vráti do tohto bytu... a ak sa vráti, na ako dlho. Už nemusí trpieť, už sa nič nemôže zmeniť, všetko sa ustálilo. Jednoducho nie je. Bol nespokojný so sebou, lebo necítil náhly poplach, ktorý by ho mal rozbúriť. Ale či sa to mohlo inak skončiť? Už si to asi

myslela aj ona. A možno to aj chcela. Nezmysel. A predsa si to niekedy v posledných dňoch myslel. Zavráťalo sa mu to do mozgu a teraz sa za to hanbil, myslel si, už sa s tým vyrovnala... a jeho tu nechala. Samého. Akoby si už on sám vedel so sebou nejako poradiť. Predsa musela vedieť, že on si sám so sebou neporadí. Bude tu od rána do večera sedieť v tomto veľkom byte. A okolo neho bude len nemenné ticho.

A šira prázdnota... Zrazu akoby sa prebral, uvedomil si, že zase už na nič nemyslí a predsa musí do nemocnice. Doktor mu to prikázal. Hoci práve teraz na tom vlastne nezáležalo, či tam pôjde hneď, alebo ostane ešte sedieť tu. Aj tak už nejde do nemocnice za ňou, iba kvôli nej.

Vstal, v predizbe si obliekol kabát, zviesol sa výťahom dolu, odomkol garáž, otvoril jej dve krídla, vycúval autom na ulicu, nie smerom k zákrute a dolu do mesta, ale smerom hore, kde o nejakých tristo metrov ďalej bývala sesternica jeho ženy. A on predsa mal do nemocnice niekoho vziať so sebou. Hoci nevedel prečo. Za tou sesteranicou bol iba pred hodinou. Zastavil sa u nej cestou z nemocnice, lebo ho o to požiadala jeho žena.

Bolo to asi pred troma dňami, v jej nemocničnej izbe ležali ešte dve pacientky, na ich žiadosť ich lekár na vianočné sviatky prepustil domov. Tak sa aj jeho žena spýtala a lekár to aj jej povolil. Vtedy mu povedala, že by mohol v nejakej reštaurácii, ešte kým na Štedrý večer bude otvorené, kúpiť kapra, doma si ho prihrejú, zapália si sviečky a urobia si Štedrý večer.

Bola niekoľko hodín denne na infúziách, a preto ho prekvapilo, že je lekár ochotný pustiť ju domov. Nevedel si to dobre vysvetliť, preto sa zastavil u jej sesternice – lekárky, spýtal sa jej na to. Vtedy mu povedala: „Môže sa niečo stať v nemocnici a môže sa niečo stať doma. Subjektívne je pre ňu lepšie, keď jej to povolil.“

Dnes poobede sa cítila už zase horšie. Preto požiadala lekára, či by cez Vianoce predsa len nemohla ostať v nemocnici, a lekár aj s tým súhlasil. Preto s tým štedrovečerným kaprom to teraz chcela takto: príbuzný sesternice je akýmsi vedúcim vo veľkom hoteli, kde iste musia variť pre hostí aj na Štedrý večer. Nech ho sesternica poprosí, aby dal urobiť dve večere a on by ich doviezol do nemocnice. A sviečky si aj tam môžu zapáliť. Ale nech ešte teraz zájde za ňou, aby to zajtra mohla vybaviť alebo zistiť, či sa to dá zariadiť.

Preto sa u sesternice zastavil cestou z nemocnice, pred pol hodinou... alebo možno už pred hodinou.

Videl na jej tvári výraz údivu, keď mu otvorila? Alebo prekvapenej úzkosti... lebo si už všetko domyslela? Nepamätal sa. Miesto pozdravu len povedal „Telefonovali z nemocnice“, a ona ho bez slova zaviedla do bytu. Sadol si do fotela, kde sedel pred pol hodinou či hodinou, aj ona si sadla. V izbe svietila iba stojacia lampa pri gauči.

Zreferoval všetko čo najpresnejšie a skončil vetou: „Ovšem musíte rátať s tým...”

Bohvie prečo si myslel, že aj sesternica si všimne nelogický sled doktorovho telefonátu, ale ona len ďalej mlčky sedela, akoby tu ani nebol. Myslí teraz len na to, čo sa stalo, pomyslel si. Myslí na ňu nie tak rozptýlene a nesústredene ako on. Jemu sa v hlave tisli stále na povrch nejaké bezvýznamné lapálie, ktoré mu pokrývali to, na čo myslela sesternica. Ako o tom doktorovi, ako mu telefonoval.

Bola vlastne prvý a jediný človek, ktorý mu povedal pravdu, prognózu o chorobe jeho ženy. Už pár dní ležala v nemocnici, vtedy sa jej spýtal, prečo je stále slabšia, prečo tie infúzie nepomáhajú. „Niekedy pomáhajú, na nejaký čas,” povedala, „ale ona má” – nasledovali dve latinské slová a dodala: „A to je tak asi ten najhorší prípad pri jej chorobe.” Ešte mu niečo vysvetľovala, pochopil len, že je to asi beznádejné. Preto sa jej o pár dní prišiel aj spýtať, ako ju lekár môže na Vianoce prepustiť domov.

Prešla dosť dlhá chvíľa, sesternica akoby sa bola prebrala, vstala a povedala: „Idem sa obliecť a vziať nejaký kufor a tašku” a vyšla z izby.

Trocha sa čudoval, načo potrebuje kufor a tašku, keď idú na kliniku, pretože tam umrela jeho žena. Cítil sa zahanbený pre to jej mlčanie, jej neprítomnú zahrúženosť. Proti svojej vôli si priznal, že v ňom bol hlavne pocit ukrivdenia, lebo jeho bežný život sa vykoľajil, vyltel z svojej dráhy. Veď žena, ktorá umrela, bola skoro dve desaťročia časťou jeho života. Pravda, v istom zmysle aj života sesternice. Poznali sa od detstva, boli si blízke dávno predtým, než on poznal svoju ženu. Ale veď v tom to je, pomyslel si, akoby mu bolo svetlo niečo, čo ho ospravedlňovalo – pre ňu umrel niekto blízky alebo veľmi blízky, ale v jej živote sa zato nič nezmení. A jeho život sa akosi roztrieskal. Zavrela za sebou

dvere a jeho nechala v byte samého. Jeho život ešte mal nejaký zmysel, pokiaľ existoval pri nej, lebo i ona potrebovala niekoho pri sebe, ak jej život mal mať nejaký zmysel. Teraz z toho neostalo nič. A sesternici sa len niečo z jej života vytratilo, ale môže a bude žiť ďalej ako doteraz.

Z celého bytu stále počul iba ticho. Ako to, že nie je doma jej muž? Večer vždy býva doma. Číta svoje matematické knihy. Asi sa šiel prejsť či prebehnúť. To bolo jeho rozptýlenie.

Vo dverách stála zase sesternica, povedala – „Môžeme ísť” – a potom videl, že nesie v jednej ruke kufor a v druhej tašku.

Cestou do nemocnice mlčal, len raz povedal, na čo myslel už predtým: „Dnes je štvrtok a vo štvrtok ráno pred dvoma týždňami som ju odviezol do nemocnice.”

Dva dni predtým sedel v kancelárii šéflekára oddelenia, kde jeho ženu vyšetrili.

Šéflekár prešiel rovno k veci. „Vaša žena má leukémiu,” oznámil mu a urobil pauzu, ako keby mu chcel dať čas, aby sa s tým zmieril, než bude pokračovať.

Ale názov tej choroby pre neho nič neznamenal, nemal nijakú bližšiu predstavu o tom, čo je to za chorobu, bol to pre neho len termín z medicíny. Vedel napríklad, čo je to Morbus Paget, proces dekalifikácie v záhlaví, čím vzniká tlak na nerv trigeminus, čo vyvoláva neznesiteľné bolesti, jediné riešenie je potom zväčša mozgová operácia – o tejto zriedkavej chorobe vedel všetko, trpela na ňu a pomaly umierala jeho matka. Ale inak bol v termínoch z tohto odboru úplný ignorant, preto šéflekárovo oznámenie v ňom nevyvolalo otras či pohnutie, ktoré šéflekár asi očakával. Spýtal sa: „A je to vážne?”

„Áno, vážne,” potvrdil šéflekár.

Ešte mu to nestačilo, spýtal sa naliehavejšie: „Veľmi vážne?”

Šéflekár sa mu prihovril skoro osobne a konkrétne: „Stav vašej ženy je už veľmi pokročilý. Musíte rátať so všetkým. To je moja povinnosť, povedať vám to.”

„Ale...” začal a odrazu nevedel, čo sa chcel spýtať. Asi či sa to dá vôbec liečiť.

Šéflekár ho zase upokojil: „Prijmeme ju hneď, ako sa uvoľní miesto, to môže byť aj zajtra, pozajtra.” Nazdával sa, že jeho žena má u šéflekára protekciu, lebo ju za ním poslala ich známa, lekárka, ešte netušil,

že na jeho oddelení sa umiera rýchlo a často. „Bude dostávať infúzie cytostatík,” poučil ho ďalej šéflekár, ale asi si uvedomil, že je to pre laikov málo známe slovo, preto mu vysvetlil, že to sú celkom nové lieky, majú niekedy úplne neočakávaný, priam zázračný účinok. Vzápätí ho však upozornil: „Spočiatku tie infúzie zaťažia organizmus, pacient sa prvých desať dní alebo dva týždne môže cítiť aj horšie. Ale to neznamená zhoršenie celkového stavu. Povedzte to aj svojej žene. Je celkom možné, že po nejakých troch-štyroch týždňoch budeme môcť vašu ženu prepustiť. Len zase po nejakých troch mesiacoch nastane recidíva, potom ju treba znova hospitalizovať a kúru opakovať.”

Až teraz sa mu vyjavil zmysel šéflekárovoho „veľmi vážne”. Musí rátať so všetkým. A v najlepšom prípade bude jeho žena umierať na splátky.

Šéflekár mu pripomenul: „My jej povieme, že je to extrémna málokrvnosť. Tak jej to povedzte aj vy: extrémna málokrvnosť.”

Povedal teda žene, že má extrémnu málokrvnosť, že na to teraz majú nejaké celkom nové lieky, cytostatiká, pacient sa spočiatku po tých infúziách cíti subjektívne horšie, ale už po nejakých troch týždňoch ju možno prepustia. Nepovedal, že po takých troch mesiacoch sa tie infúzie musia dať ešte raz.

Sedeli pri obede, jeho žena najprv nepovedala nič, potom sa spýtala: „A umiera sa na to?”

Odpovedal namrzene, skoro popudene, ako keby ho upodozrievala, že jej nehovorí celú pravdu: „Veď preto máš ísť do nemocnice, aby ňa z toho vyliečili, nie aby si umrela.” Koniec koncov to bola aj pravda. Ešte jej povedal, že až teraz, keď vedia diagnózu, môže sa začať terapia.

Jeho žena už nepovedala ani slovo, dívala sa cez neho na stenu, ani čo by si myslela: len si rečni ďalej, ja už viem dosť. Ktovie, ako si preložila tú extrémnu málokrvnosť. Iste uhádla, že to sú také dve slová, ktoré ju majú uchlácholiť. Celkom iste mu neverila. Preto sa náhle rozpomenul na celkom iný argument: „Mne nedávno zistili, že som mal prechodený infarkt. A ako diagnózu mi napísali angina pectoris. To stálo aj na úmrtnom liste môjho otca. Aj na to sa môže umrieť.” Prišiel mu na um tento argument, lebo ho ešte stále podvedome mrzelo, že jeho žena krátko predtým prijala jeho diagnózu tak ľahostajne. Už keď sa cítil akosi čudne vyčerpaný, z každej prechádzky sa čoskoro vrátil, celá ľavá ruka ho bolela, povedala mu len: „Tak sa daj prezrieť.” Nakoniec

sa cítil tak zle, že si do nemocnice netrúfal ísť autom. A lekárka, ktorú tam vyhľadal, sa priamo zľakla, keď ho uvidela. Kázala mu ľahnúť si na gauč, telefonovala na iné oddelenie, tam ho hneď vyšetrili, dali mu nitroglycerín a vystavili nález. Doma sa žena na ten nález ani nepozrela. Až o pár dní mu povedala: „Tak ukáž ten papier, čo ti dali, nech viem, čo má môj muž.” Prečítala ho, zložila a bez slova mu ho vrátila.

Vtedy, keď už hovorili o jej chorobe, sa zľakol, že na ňu ten svoj argument vyhrkol zbytočne príkro, preto dodal zmierňujúco: „Ale dá sa s tým aj žiť. Lekár mi povedal, že sa s tým môžem dožiť aj osemdesiatky.”

Odvtedy sa musel ustavične pretvarovať, aj kým bola ešte doma, aj potom v nemocnici. A keď už bola v nemocnici, bolo by absurdné, keby ešte verila „extrémnej málokrvnosti”, o ktorej jej hovoril.

Ležala tam v izbe s dvoma pacientkami, obe mali leukémiu, s remisiami, a približne každé tri mesiace sa museli dať znova hospitalizovať. Že by sa o svojej chorobe neboli rozprávali? Aj keby v izbe bola ležala sama, veď vedela, že je na onkologickej klinike. Ešte dobre, že sa ho nikdy nespýtala, prečo jej nehovorí pravdu. Sama asi zo svojej životnej skúsenosti vedela, že sa to tak robí, keď je s niekým veľmi zle. Nakoniec mu neverila, aj keď výnimočne povedal pravdu.

Len pred pár hodinami, keď tam bol dnes naposledy – do nemocničnej izby vošla sestra s ampulkami a všeličím iným, tak už kvôli tým druhým dvom pacientkam vyšiel von. Na chodbe šiel oproti nemu ošetrojúci lekár, zastavil ho a povedal mu „gratulujem vám”: že práve videl posledné výsledky krvných skúšok jeho ženy, zlepšenie je úplne evidentné a za taký krátky čas až zriedkavé. Len čo sestra vyšla z izby, ponáhlal sa k nej s dobrou správou. Ale ona sa na neho len nedôverčivo pozrela a spýtala sa: „Naozaj?”

O chvíľu nato ho poprosila, aby už hádam šiel domov, je veľmi ustatá. Len kvôli tomu štedrovečernému kaprovi nech ešte zaskočí za sesternicou.

Pred klinikou mohol teraz večer zaparkovať rovno pred vchodom. Po celé tie dva týždne, čo za ňou chodil poobede – a výnimočne asi dva razy aj doobeda – musel vždy hľadať, niekedy aj dosť ďaleko v bočnej ulici, medzeru na parkovanie.

Sesternica vybrala zozadu prázdny kufor a tašku. Teraz mu svetlo, prečo mu lekár vravel, aby vzal niekoho so sebou. Veď jeho ženu teraz akoby majú prepustiť, mal prísť hlavne preto, aby niekto odniesol všetky jej veci, zlikvidoval jej zvršky. Aby tam po nej nič neostalo.

Myslel si, že v nemocničnej izbe bude všetko tak, ako keď odtiaľ naposledy odišiel, len ona tam bude ležať nepohnuto a on sa jej už neprihovorí, na nič sa jej nebude spytovať: ako sa má, či jej nie je lepšie, ako spala. Ale keď otvoril dvere, prvé, čo uvidel, bola plenta postavená pred jej posteľou pri okne. Ticho pozdravil obe pacientky a zastavil sa za plentou, pred koncom jej posteľe. Uvidel jej hlavu a ostal zarazený, jej tvár síce nebola zmenená, ale ústa mala široko otvorené. Akoby chcela vykriknúť? Nie, nič v jej tvári tomu nenasvedčovalo, jednoducho ich mala široko otvorené. Do veľkého „O“. Prečo? Stále sa začudovane díval na tie otvorené ústa.

O chvíľu vošla do izby ošetrovatelka – ani si ich poriadne nevšimla, sadla si na jej posteľ za plentou, z nočného stolčeka vybrala protézu, vložila ju mŕtvej do úst, vytiahla z vrečka úzky biely pásik, podložila ho mŕtvej pod bradu, pretiahla ho popod vlasy a na záhlaví rýchlym rutinovaným pohybom zaviazala. Ústa sa zavreli. Nato mu ošetrovatelka ešte čosi hovorila, ale vnímal ju zmätene, úryvkovito, vyrozumel len toľko, že pre čosi ešte za ním príde.

Stál ďalej za plentou pred koncom posteľe, sesternica vedľa neho, dívali sa teraz na tvár spiacej ženy, v jej výraze nebolo nič určité, mimoriadne, ani strach, ani náznak výkriku, keď ústa už boli zavreté, dívali sa na pokojne spiacu, akoby odpočívajúcu tvár. Dokonca líca mala trochu zružovené. Akoby choroba bola ustúpila. A že z nej spadla veľká ťarcha. Možno len to sa dalo vyčítať z jej tváre.

Sesternica podišla k nočnému stolčeka, sklonila sa k tej tvári a perami sa dotkla jej čela. Potom ešte chvíľu ostala nad ňou sklonená. Aj on podišiel k nej a zľahka sa dotkol rukou jej líca, ale iba na chvíľu. Nie aby nepocítil, že tá tvár už nie je prehriata krvou ako inokedy, vravel si neskôr, keď sa rozpamätal na ten moment, chcel sa jej len dotknúť, a ten krátky dotyk...

Sesternica začala zbierať fľaše, ktoré stáli na obločnom ráme. Nosil jej denne aspoň dve fľaše minerálky, dve malé coca-coly, ktoré predtým nikdy nepila, a približne každý druhý deň fľašu s kompótom.

Fľaše, ktoré doniesol, boli všetky ešte plné, sesternica ich ukladala do tašky, ktorú vzala so sebou. Sledoval fľaše, ktoré mizli z obločného rámu, akoby on s tým nemal nič spoločné, prvý raz videl cez oblok strechy domov a prvý raz si prekvapene uvedomil, že pod jednou z tých striech, ktoré teraz vidí, býval s matkou a bratom skoro päť rokov, skoro cez celú vojnu. A celý čas za tie posledné dva týždne si nikdy nespomenul, že tá klinika patrí k okrsku jeho mladosti.

Teraz už aj on balil jej veci do kufra a do tašky. Neprečítané knihy, ktoré jej nosil z knižnice, vždy si pýtala nejakej biografie, naposledy jej vypožičal životopis Andersena od dánskej autorky, ktorý nedávno vyšiel, zo zásuvky nočného stolíka vybral jej osobné drobnosti; z dolnej priehradky nočného stolíka rezervné pyžamo a zo skrine všetko, v čom prišla do nemocnice, aj čierny vlnený zimník. Položil ho na rám postele. Spod postele ešte vytiahol menšiu tašku, s ktorou prišla do nemocnice, jej papuče a náhradné ponožky.

Do izby zase vošla ošetrovateľka, v jednej ruke mala papier, v druhej hodinky. Tie mu odovzdala, vysvetlila, prečo je sklo na nich rozbité – pacientka na nich asi ležala, keď už o tom nevedela – a pristrčila pred neho papier: „Tu sa musíte podpísať.“ Nemal okuliare, nevidel, čo má podpísať. Sesternica mu pošepla, „to je potvrdenie, že sme všetky jej veci odniesli“. A tak podpísal, že nemá nijaké právne nároky voči nemocnici.

Ošetrovateľka vyšla, sesternica zavrela kufor, chvíľu ešte ostala stáť a povedala, že sa ešte zastaví u inšpekčného lekára, nech tam po ňu príde a nech sa mu poďakuje. „Za čo?“ pozrel na ňu udivene. „Ale veď ťa tolko zháňal, to nebola jeho povinnosť,“ a vyšla.

Ešte sa chvíľu díval na pokojnú tvár mŕtvej. Dnes tu na tejto posteli sedel dlhšie ako inokedy. Najprv tu zastihol návštevu, potom ona chvíľu driemala, potom zase musel vyjsť a prechádzať sa po chodbe kvôli sestre, potom bola ustatá, zhovárali sa úryvkovito, vždy po dlhých pauzách, a stále mal pocit, že by jej mal ešte niečo povedať. A zase chvíľu driemala. Raz, keď sa prebrala z driemot, povedala: „Ako je dobre, keď ťa niekto drží za ruku.“ Až ho nakoniec sama poslala domov.

Vzal kufor, ženinu prázdnu tašku, zimník si prehodil cez ruku, vtom ešte zbadal cíp jej svetra, ktorý vykúkal spod posteľnej prikrývky. Fialový, vlnený sveter, nosila ho už niekoľko rokov každú zimu; v duchu

ju bude za písacím strojom vidieť vždy v tomto svetri, pomyslel si. Zložil kabát zase na posteľ a sweater vopchal do tašky.

Ešte sa musí nejako rozlúčiť s tými dvoma pacientkami. Chcel podať ruku tej, ktorej posteľ stála z druhej strany plenty, bola z tých dvoch mladšia, niečo vyše tridsaťročná, s ňou sa niekedy aj dostal do reči, a len čo urobil prvý krok k nej, ona na jeho prekvapenie začala hovoriť: „Vidíte, kto by si to bol pomyslel, len pred pár hodinami ste odišli...“ Počula, že má ísť do inšpekčnej izby za lekárom: „Lekár vám nemôže nič povedať, ten prišiel už neskoro, vie len to, čo sme mu my povedali. Keď ste odišli, vaša žena najprv spala, aspoň myslím, že spala, potom som si ju všimla, lebo sa zrazu začala prehadzovať sem a tam a naraz si sadla na posteľ, rukami sa chytila za hlavu, tak som sa jej spýtala, či nemám zavolať lekára, ale ona povedala, nie, netreba, však mám liek proti boľeniu hlavy, ale nevzala ho, ďalej si rukami držala hlavu a potom ešte povedala, škoda by bolo preto volať lekára, a ďalej si len rukami držala hlavu a kývala sa z boka na bok, potom odrazu padla na posteľ a bolo počuť, že sa jej ťažko dýcha, ani čo by sa dusila, vtedy sme obidve začali zvoníť na sestru, aj tu o chvíľu bola, ale keď ju počula tak ťažko dýchať, hneď vybehla von po doktora, za pár minút s ním prišla, ale vtedy ju už nebolo počuť dýchať, ani doktor s ňou už nič nerobil.“

Predniesla to všetko ako jednu vetu bez interpunkcie, a čím dlhšie hovorila, tým väčšiu úľavu cítil, bolo pre neho ohromne dôležité to všetko vedieť. Nemusel si nič predstavovať, nič domýšľať. Jej život bol pre neho aspoň v tom zmysle, čo sa s ňou dialo, uzavretý. A keď spomínala tých niekoľko slov – netreba, však mám liek... škoda by bolo volať doktora –, ako keby počul jej hlas, tak hovorila, keď sa to týkalo jej – načo, škoda by bolo, netreba – človek nemá okolo seba robiť veľkú vodu, dať sa obskakovať druhými. A keď ešte trpela na migrény, kedysi ich mávala častejšie a dosť silné, tiež si niekedy tak držala hlavu oboma rukami, sťaby jej išla puknúť. A keď počul, že ťažko dýchala, mimovoľne si pomyslel, asi chrčala, keď jeho otec kedysi dávno náhle umrel, tiež pred smrťou chrčal. Dodnes to počul.

Veľmi mu pomohla, povedal pacientke, už by sa to inak nikdy nebol dozvedel. Bol skoro dojatý, keď sa s nimi rozlúčil. Znova zdvihol kufor, tašku a zimník, čosi ešte zamrmľal o Vianociach a vyšiel na chodbu.